

Nr 12

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 116 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal och till förordning angående ändrad lydelse av 12 § förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Genom en den 30 december 1954 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 43, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) L a g

**angående ändrad lydelse av 116 § lagen den 8 april 1927 (nr 77)
om försäkringsavtal.**

Häriigenom förordnas, att 116 § lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse.)

116 §.

Är försäkring tagen å försäkrings- tagarens eller hans makes liv, må rätt, som på grund av försäkringsavtalet tillkommer endera av dem, ej tagas i mät för någonderas gäld, utan så är att enligt avtalet premiebetalningen skall vara fullgjord under en tid understigande tio år eller under något år erlagts premie, som uppgår till mer än en femtedel av sammanlagda beloppet av de premier, som skolat erläggas därest premiebetalningen lika fördelats på tio år från avtalets slutande.

(Föreslagen lydelse.)

116 §.

Är försäkring tagen å försäkrings- tagarens eller hans makes liv, må rätt, som på grund av försäkringsavtalet tillkommer endera av dem, ej tagas i mät för någonderas gäld, utan så är att enligt avtalet premiebetalningen skall vara fullgjord under en tid understigande tio år eller under något år erlagts premie, som uppgår till mer än en femtedel av sammanlagda beloppet av de premier, som skolat erläggas därest premiebetalningen lika fördelats på tio år från avtalets slutande. *Har försäkringen tagits endast för dödsfall, må den på avtalet grundade rätten dock icke i något fall tagas i mät för sådan gäld, med mindre premiebetalningen under något år överstigit två gånger den*

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

premie som skolat erläggas, därest försäkringen tagits vid början av det året och försäkringsbeloppet skolat utbetalas endast om den försäkrade dött under samma år.

Är i — — — genom testamente.

Är i — — — genom testamente.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1955 och skall, utom i mål som då redan äro anhängiga, äga tillämpning jämväl där avtalet tillkommit före sagda dag.

2) F ö r o r d n i n g

angående ändrad lydelse av 12 § förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Härigenom förordnas, att 12 § förordningen den 6 juni 1941¹ om arvsskatt och gåvoskatt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

12 §.

12 §.

Har någon — — — skolat ökas.

Har någon — — — skolat ökas.

Vidare skall, där försäkringen är tagen

Vidare skall, där försäkringen är tagen

a) å försäkringstagarens eller hans makes liv samt enligt avtalet premiebetalningen skolat vara fullgjord under en tid icke understigande tio år och ej heller under något år erlagts premie, som uppgår till mer än en femtedel av sammanlagda beloppet av de premier, som skolat erläggas, därest premiebetalningen lika fördelats på tio år från avtalets slutande, eller

a) å försäkringstagarens eller hans makes liv samt den rätt, som på grund av försäkringsavtalet tillkommit endera av dem, jämlikt 116 § första stycket lagen om försäkringsavtal icke kunnat tagas i mät för någonderas gäld, eller

b) för olycksfall — — — sammanlagt 15 000 kronor.

b) för olycksfall — — — sammanlagt 15 000 kronor.

Vad som — — — äga rum.

Vad som — — — äga rum.

¹ Senaste lydelse se SFS 1950:315.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

Skattskyldighet enligt — — —
kronors årsränta.Angående vad — — — 31 § kom-
munalskattelagen.Skattskyldighet enligt — — —
kronors årsränta.Angående vad — — — 31 § kom-
munalskattelagen.Denna förordning träder i kraft
den 1 juli 1955.

Inledning

I skrivelse den 27 april 1954 har Svenska livförsäkringsbolags förening hemställt om sådan ändring av 116 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal, att utmätningfrihet komme att omfatta även s. k. temporära dödsfallsförsäkringar. Yttranden över skrivelsen har efter remiss avgivits av Svea hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Kronobergs och Kopparbergs län, försäkringsinspektionen, landsorganisationen i Sverige samt tjänstemännens centralorganisation. Överståthållarämbetet har jämväl överlämnat yttrande av Stockholms stads indrivningsverk samt länsstyrelsen i Kronobergs län yttrande av länsavdelningen av föreningen Sveriges landsfiskaler.

På grundval av vad sålunda framkommit föreslås i propositionen, att den utmätningfrihet för vissa livförsäkringar, som för närvarande gäller, skall utsträckas till att omfatta även flertalet s. k. grupplivförsäkringar och övriga rena dödsfallsförsäkringar. Därjämte föreslås en motsvarande utvidgning av arvsskattfriheten för livförsäkringar.

Rättsläget

Lagen om försäkringsavtal är — med vissa i förevarande sammanhang ej aktuella undantag — tillämplig dels å alla slag av *skadeförsäkringsavtal* och dels å all slags *summaförsäkring*. Med summaförsäkring avses en försäkring, som tillförsäkrar försäkringstagaren eller dennes rättsinnehavare en bestämd summa penningar, oberoende av om denne lidit någon förmögensförlust. Livförsäkringen är det mest renodlade exemplet på summaförsäkring. Innebörden av en livförsäkring kan vara, att den avtalade försäkringssumman skall utbetalas vid försäkringstagarens död. Men en livförsäkring kan också innebära, att försäkringssumman skall utbetalas då försäkringstagaren uppnår viss ålder. Livförsäkringar konstrueras ofta så, att försäkringssumman skall utbetalas icke endast vid dödsfall utan även, alternativt, när försäkringstagaren uppnår viss i avtalet angiven ålder. Försäkringen benämnes då blandad liv- och kapitalförsäkring. Med *temporär dödsfallsför-*

säkring avses en livförsäkring, där försäkringssumman endast utbetalas om försäkringstagaren avlider före uppnäendet av viss ålder.

Livförsäkring är under vissa betingelser utmättningsfri. Utmättningsfriheten hänför sig antingen till själva den på försäkringsavtalet grundade rätten eller till belopp, som utfaller efter försäkringsfallet. Om utmättningsfrihet i förstnämnda hänseende stadgas i 116 § första stycket försäkringsavtalslagen. Frågan om utmättningsfrihet för utfallande försäkringsbelopp regleras i lagens 102 och 104 §§ samt i 116 § andra stycket. I 117 § stadgas vissa inskränkningar i den på 116 § grundade utmättningsfriheten, avseende läget vid försäkringstagarens konkurs.

I 116 § första stycket stadgas att, om försäkring är tagen å försäkringstagarens eller hans makes liv, rätt som på grund av försäkringsavtalet tillkommer endera av dem ej må tagas i mät för någonderas gäld, utan så är att enligt avtalet premiebetalningen skall vara fullgjord under en tid understigande tio år eller under något år erlagts premie, som uppgår till mer än en femtedel av sammanlagda beloppet av de premier, som skolat erläggas därest premiebetalningen lika fördelats på tio år från avtalets slutande.

Då syftet med utmättningsfriheten är att underlätta livförsäkringens användande såsom medel för familjeförsörjningens ordnande, gäller den ej för andra försäkringar än sådana som tages å försäkringstagarens eller hans makes liv. En försäkring, som tagits å någon annans liv, är alltså underkastad utmätning enligt vanliga regler, även om premiebetalningen fullgöres på sätt i paragrafen angives. Detsamma gäller i sådana fall då rätten på grund av en försäkring, som tagits å försäkringstagarens eller hans makes liv, genom överlåtelse eller annorledes övergår å någon annan person.

De i paragrafen använda ordalagen utmärker vidare, att utmättningsfriheten icke avser annat än själva den på försäkringsavtalet grundade rätten; den gäller sålunda icke redan utbetalda försäkringsbelopp.

Enligt 102 § må försäkringstagaren, om han vill att försäkringsbeloppet skall tillfalla annan, insätta denne såsom förmånstagare. Sådant förordnande må av försäkringstagaren när som helst återkallas, såframt han ej gent emot förmånstagaren förbundit sig att låta förordnandet stå vid makt.

Är förmånstagare insatt, skall enligt 104 § första stycket försäkringsbelopp, som utfaller efter försäkringstagarens död, ej ingå i dennes kvarlåtenskap. Har försäkringstagaren efterlämnat make, bröstarvinge, adoptivbarn eller dess bröstarvinge, skall, där förordnandet hade kunnat av försäkringstagaren återkallas, försäkringsbeloppet, så vitt fråga är om efterlämnad dödsbodelägares giftorätt, rätt till vederlag eller laglott, behandlas så som om beloppet tillhört boet och tillagts förmånstagaren genom testamente (andra stycket i samma paragraf). Tredje stycket innehåller en hänvisning till 116 § andra stycket beträffande frågan huru efter försäkringstagarens död hans borgenärer i visst fall äger hålla sig till försäkringsbeloppet. I sistnämnda lagrum stadgas att, om förmånstagare är insatt i fall då rätt på grund av försäkringsavtal må tagas i mät, utan att försäkringstagaren gent emot honom förbundit sig att låta förordnandet stå vid

makt, försäkringstagarens borgenärer, i den mån deras fordringar ej kan utgå ur kvarlåtenskapen, äger samma rätt till försäkringsbeloppet som de skulle ha ägt om det tillagts förmånstagaren genom testamente.

I detta sammanhang må nämnas att i 123 § föreskrives att fordran, som på grund av olycksfalls- eller sjukförsäkring inestår hos försäkringsgivaren, ej får tagas i mät för gäld.

Det må vidare nämnas, att enligt 12 § förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt viss frihet från arvsskatt är medgiven för utfallande försäkringsbelopp, om försäkringen är tagen å försäkringstagarens eller hans makes liv samt enligt avtalet premiebetalningen skolat vara fullgjord under en tid icke understigande tio år och ej heller under något år erlagts premie, som uppgår till mer än en femtedel av sammanlagda beloppet av de premier, som skolat erläggas därest premiebetalningen lika fördelats på tio år från avtalets slutande. I så fall skall nämligen vid skattens beräkning från värdet av vad som tillfallit någon i egenskap av förmånstagare såsom skattefritt avräknas ett belopp av 15 000 kronor.

Å sid. 6 och 7 redogöres i propositionen för motiven till 116 § försäkringsavtalslagen. Vidare lämnas å sid. 8—13 en översiktlig redogörelse för livbolagsföreningens framställning och för yttrandena däröver.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen har *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, anfört följande:

»Såsom av 116 § första stycket försäkringsavtalslagen framgår må själva rätten till en livförsäkring ej tagas i mät för försäkringstagarens eller hans makes gäld, om premiebetalningen enligt avtalet skall fullgöras under en tid av minst tio år samt betalningen dessutom är någorlunda jämnt fördelad på de olika åren.

Av försäkringsavtalslagens regler om förmånstagareinstitutet följer att även utfallande försäkringsbelopp är undantagna från utmätning för den försäkrades gäld, i den mån fråga är om försäkring som redan före försäkringsfallet var utmätningfri (102 och 104 §§ samt 116 § andra stycket).

Reglerna om utmätningfrihet för livförsäkring är motiverade av sociala hänsyn; det har sålunda ansetts utgöra ett viktigt samhällsintresse att den enskilde genom en jämförelsevis ringa ekonomisk uppoffring omedelbart skapar en betryggande säkerhet för sin familj för den händelse han skulle drabbas av en för tidig död. Utmätningfriheten har närmast tagit sikte på sådana försäkringar som har karaktären av blandade liv- och kapitalförsäkringar, d. v. s. försäkringar där försäkringssumman skall utbetalas icke blott vid dödsfall utan alternativt jämväl när försäkringstagaren uppnår en viss ålder.

På senare år har en ny försäkringsform — gruppförsäkringen — utbildats. Gruppförsäkringen är en form av livförsäkring, som ordnas kollektivt för anställda i ett företag eller medlemmar i vissa yrkesföreningar. Grupp-

försäkringen utmärkes därav, att försäkringsbeloppet endast utbetalas vid dödsfall. Premien betalas fortlöpande, och något sparmoment föreligger icke vid dessa försäkringar, vilket gör att premierna i regel är relativt låga. Enligt vad livbolagsföreningen uppgivit omfattade grupplivförsäkringen vid 1953 års utgång cirka 300 000 personer; sammanlagda försäkringsbeloppet uppgick vid samma tidpunkt till ungefär 850 miljoner kronor.

Utmättningsfrihet för dödsfallsförsäkringar föreligger i den mån dessa försäkringar uppfyller de i 116 § första stycket stadgade villkoren härför. För utmättningsfrihet fordras sålunda dels att premiebetalningen skall fullgöras under minst tio år och dels att icke under något år erlagts premie, som uppgår till mer än en femtedel av sammanlagda beloppet av de premier som skolat erläggas därest premiebetalningen fördelats lika på tio år från avtalets slutande; premien får med andra ord icke under något år uppgå till belopp, som utgör mer än två gånger den premie för ett år som skulle ha erlagts därest premiebetalningen lika fördelats på den nyss angivna tiden.

Det är tydligt, att de rena dödsfallsförsäkringarna i åtskilliga fall ej motsvarar de uppställda kraven för utmättningsfrihet. En dödsfallsförsäkring där försäkringssumman utfaller endast för den händelse den försäkrade avlider före utgången av de närmaste tio åren efter försäkringens tecknande — ett på grupplivförsäkringens område ej ovanligt fall — kan sålunda tagas i mät. Visserligen har icke en dylik försäkring före försäkringsfallet något värde ur borgenärernas synpunkt, varför det kunde tyckas vara utan större vikt att försäkringen då är utmättningsbar. Men då såsom förutsättning för utmättningsfrihet för utfallande försäkringsbelopp enligt 116 § andra stycket försäkringsavtalslagen gäller, att försäkringen skall vara utmättningsfri redan före försäkringsfallet, är det likväl för borgenärerna uppenbarligen av stor praktisk betydelse att själva den på försäkringsavtalet grundade rätten kan utmätas. Ur försäkringstagarens synpunkt innebär denna möjlighet emellertid, att syftet med hans försäkring lätt kan äventyras.

Såsom livbolagsföreningen framhållit vilar den i försäkringsavtalslagen stadgade utmättningsfriheten för livförsäkringar på den tanken, att ett ej alltför koncentrerat sparande i syfte att skapa försäkringsskydd icke skall kunna bli en tillgång för försäkringstagarens borgenärer. Det bör då enligt föreningens mening motsvara denna tanke att temporära dödsfallsförsäkringar, som ej innefattar något egentligt sparande och som följaktligen ej har något nämnvärt värde under försäkringstiden, skall vara skyddade mot anspråk från borgenärernas sida, oavsett vilken premiebetalningstid som avtalats. Föreningen har därför föreslagit att 116 § första stycket försäkringsavtalslagen ändras på så sätt, att dessa försäkringar blir utmättningsfria oberoende av premiebetalningstidens längd; dock skulle därvid den begränsningen gälla att premie ej under något år finge ha erlagts med belopp överstigande vad som skolat erläggas, därest försäkringstiden utgjort fem år och betalningen skett på en gång.

Vad föreningen föreslagit har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga hörda remissinstanser. Försäkringsinspektionen har emellertid ansett, att bestämmelserna om utmättningsfrihet bör erhålla en i vissa hänseenden annan utformning än den livbolagsföreningen förordat. Vid en sådan partiell reform av reglerna om utmättningsfrihet, varom i förevarande sammanhang är fråga, har inspektionen — för att undvika onödiga skillnader i behandlingen av olika försäkringsformer — funnit det önskvärt att villkoren för utmättningsfrihet närmare anslutes till gällande regler angående försäkringar med minst tio års betalningstid. Med hänsyn till att försäkringstiden vid grupp-försäkring ofta är obestämd, har det vidare syntts inspektionen mindre tillfredsställande, att såsom förutsättning för specialregelns tillämplighet uppställas att fråga är om försäkring, som innebär att utbetalning skall ske endast om den försäkrade avlider inom bestämd tid. En lämpligare lösning är enligt inspektionens mening att specialregeln i och för sig blir tillämplig på varje försäkring, där försäkringsbeloppet skall utbetalas endast vid den försäkrades dödsfall, men att samtidigt premiegränsen sättes i relation till premien för en försäkring, vid vilken försäkringsbeloppet utbetalas endast om den försäkrade avlider inom viss i lagtexten angiven tid. Denna tanke borde enligt försäkringsinspektionens mening komma till uttryck i ett lagstadgande av innehåll att rena dödsfallsförsäkringar icke skall i något fall kunna utmätas med mindre premiebetalningen under något år överstigit två gånger den premie som skolat erläggas, därest försäkringen tagits vid början av det året och försäkringsbeloppet skolat utbetalas endast om den försäkrade avlider under samma år. Livbolagsföreningen har sedermera förklarat sig helt biträda försäkringsinspektionens ståndpunkt.

För egen del anser jag framställningen om vidgad utmättningsfrihet för berörda försäkringar vara sakligt sett mycket välgrundad. De skäl, som på sin tid föranledde införandet av den i 116 § första stycket stadgade utmättningsfriheten för livförsäkringar över huvud taget, kan med samma styrka åberopas till stöd för förslaget att medgiva vidgad utmättningsfrihet för sådana försäkringar, där försäkringsbeloppet endast utbetalas vid den försäkrades frånfälle. Dessa försäkringar är otvivelaktigt i hög grad ägnade att underlätta familjens försörjningssituation vid försäkringstagarens död. Framför allt måste den på senare år utbildade grupplivförsäkringen anses vara ett både billigt och relativt verksamt medel att ernå ett tillfredsställande försäkringsskydd. Det är av sociala skäl angeläget, att detta med ringa ekonomisk insats åsyftade skydd verkligen kommer dem till godo, för vilka det avsetts. Med hänsyn härtill måste det anses rimligt att också vid nu nämnda försäkringar intresset för de efterlevandes trygghet ges företräde framför intresset att tillgodose försäkringstagarens borgenärer, såvida dessas möjligheter till betalning därigenom ej i någon mer betydande utsträckning försämras. I den mån premiebetalningen ej i alltför hög grad koncentreras till en kortare tidrymd, synes det ej möta några betänkligheter ur borgenärernas synpunkt att medge utmättningsfrihet oberoende av premie-

betalningstidens längd. De villkor för utmättningsfrihet, som försäkringsinspektionen till borgenärernas skydd föreslagit, finner jag väl avvägda.

Jag förordar därför, att 116 § första stycket försäkringsavtalslagen ändras på så sätt att detsamma förses med ett tillägg, vari föreskrives att, där-est försäkringsbeloppet skall utbetalas endast vid den försäkrades dödsfall, den rätt som på grund av försäkringsavtalet tillkommer försäkringstagaren eller hans make ej i något fall må tagas i mät för någonderas gäld utan så är att premiebetalningen under något år överstigit två gånger den premie som skolat erläggas, därest försäkringen tagits vid början av det året och försäkringsbeloppet skolat utbetalas endast om den försäkrade avlider under samma år.

Såsom livbolagsföreningen framhållit bör en sådan lagändring leda till en motsvarande ändring i 12 § arvsskatteförordningen, enligt vilken viss frihet från arvsskatt föreligger under samma förutsättningar som beträffande utmättningsfrihet angivits i 116 § första stycket försäkringsavtalslagen. Däremot kan jag ej finna det påkallat att, såsom en remissinstans ifrågasatt, vidtaga motsvarande ändring jämväl i 21 § förordningen om kvarlåtenskapsskatt.

Författningsändringarna torde böra träda i kraft den 1 juli 1955. Med hänsyn till innehållet i 5 § arvsskatteförordningen — enligt vilken skattskyldighet, där ej annorlunda stadgas, inträder vid arvlåtarens (testators) död — lärer det utan särskild övergångsbestämmelse vara klart, att den föreslagna ändringen i 12 § arvsskatteförordningen icke blir tillämplig med mindre arvlåtaren (testator) avlidit efter utgången av juni 1955.»

Lagrådet

Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran.

Utskottet

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 43, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 10 februari 1955

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Branting, Lindblom, Per Olofsson, fru Sjöström-Bengtsson, herr Björnberg, fru Gärde Widemar och herr Theodor Johansson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Lindberg, Landgren, fröken Öberg, fru Johansson i Skövde, herrar Andersson i Björkäng, Larsson i Stockholm och fröken Karlsson.
